

Sanna Lehtonen, utvecklingschef

3 Statsandelssystemet behövs också i fortsättningen

Kommunernas finansierings- och statsandelssystem står inför stora förändringar om vård- och landskapsreformen blir verklighet. Syftet med denna kolumn är att öka beslutsfattarnas förståelse för varför kommunernas nuvarande statsandels- och utjämningsystem fungerar enligt samma motto som Robin Hood: man tar från de rika och ger till de fattiga.

Statsandelssystemet utgör en grundpelare i finansieringen av basservicen för kommuninvånarna och vårt välfärdssamhälle. Ändringar i systemet har därför djupgående konsekvenser på olika nivåer i samhället.

Ändringar i statsandelssystemet kräver stora och fundamentala värdeval, som beslutsfattarna måste vara medvetna om.

Varför måste skillnader mellan kommunerna jämnas ut via statsandelarna?

I Finland har kommunerna det huvudsakliga ansvaret för att tillhandahålla basservicen. Staten bidrar genom att betala statsandelar till kommunerna. I fråga om finansieringen av servicen har Finland en

lång tradition av jämlikhet mellan kommunerna. När välfärdssamhället uppstod i det efterkrigstida Finland beslutade partierna gemensamt att hela landet skulle hållas befolkat. Beslutet hade nära koppling till säkerhets- och försvarspolitik.

Grundlagen garanterar alla medborgare basservice på en viss nivå oberoende av boningsort och med en rimlig skattegrad och avgiftsbörda. Därför bör också tillhandahållarna, dvs. kommunerna, ha lika möjligheter att tillhandahålla tjänster. Statsandelssystemet behövs för att jämna ut skillnader mellan kommunerna och därmed ge invånarna möjlighet till offentlig basservice i enlighet med grundlagen. Kommunerna har nämligen olika servicebehov och egenskaper, som kräver att skillnaderna mellan kostnaderna jämnas ut, samt olika stora inkomster, vilket föranleder en inkomstutjämning.

Statsandelssystemet inklusive utjämningen mellan kommunerna är en följd av – inte orsak till – beslut som fattats för länge sedan. Om man vill frångå utjämningen mellan kommunerna eller minska den radikalt, gäller det först att fråga sig om varje finländare fortfarande har rätt att välja boningsort och om alla finländare fortfarande har lika rätt till basservice oberoende av var de bor.

Varför måste kommunernas inkomster jämnas ut? Räcker det inte med att jämna ut kostnadskillnader?

År 2018 beviljas kommunerna statsandelar till ett belopp av 8 459 miljoner euro, i genomsnitt 1 545 euro per invånare. Alla kommuner får inte lika mycket statsandelar, eftersom systemet jämnar ut skillnader mellan kommunerna. Mest statsandelar får avlägset belägna kommuner som har färre än 5 000 invånare, ett stort servicebehov och/eller svag inkomstbas. Minst statsandelar får de stora städerna i huvudstadsregionen, dvs. Esbo, Helsingfors och Vanda, samt de stora städernas kranskommuner och pendlingsområden, såsom Grankulla, Kyrkslätt, Birkala, Kervo, Tusby, Sibbo och Träskända. År 2018 varierar statsandelen mellan 5 594 euro per invånare i Utsjoki och -275 euro per invånare i Grankulla.

I statsandelssystemet ingår en kostnadsutjämning och en inkomstutjämning. Kostnadsutjämningen varierar mellan 790 euro per invånare i Helsingfors och 4 884 euro per invånare i Utsjoki. I inkomstutjämningen beaktas kommunens beskattningsbara inkomster och andel av samfundsskatteintäkterna. Fastighetsskatten räknas inte till de inkomster som ska jämnas ut, trots att det inte finns någon grundad anledning till att utesluta skatten från utjämningen. År 2018 får sammanlagt 265 kommuner ett utjämningstillägg. Det största utjämningstillägget betalas till Merijärvi, 1 415 euro per invånare. Totalt 30 kommuner får däremot ett utjämningsavdrag, som minskar statsandelarna. Det största avdraget får Grankulla, -1 524 euro per invånare, och Esbo, -631 euro per invånare.

I det tudelade statsandelssystemet har både kostnadsutjämningen och inkomstutjämningen en egen betydelse. Om bara skillnaderna mellan kommunernas kostnader jämnades ut och inte inkomsterna, skulle statsandelarna fördela sig mellan kommunerna på ett helt annat sätt. En statsandel som baserar sig enbart på kostnadsutjämning skulle inte i alla kommuner räcka till för att trygga basservicen. Kommunen skulle då vara tvungen att höja sin skattesats.

Syftet med inkomstutjämningen i statsandelssystemet är att förhindra att kommunerna differentieras. Om man vill frångå inkomstutjämningen eller radikalt ändra utjämningsgränserna gäller det att först fråga sig hur stora skillnaderna mellan kommunernas kommunalskattesatser kan vara och hur stor differentiering som kan tillåtas på kommunfältet då varje kommun i Finland har lika skyldighet att tillhandahålla tjänster.

Kommunernas statsandelar har en stor betydelse för både kommunernas inkomster och statens utgifter. Det finns alltid ett tryck på att ändra statsandelssystemet, och också följande regeringsprogram kommer åtminstone att innehålla det redan traditionella målet att skapa ett "enkelt, tydligt och genomskinligt statsandelssystem som på rätt sätt beaktar kostnadsskillnader mellan kommunerna". Man måste ändå komma ihåg att det nuvarande statsandelssystemet har en utvecklingshistoria och ett syfte som uppfylls relativt väl. Om beslutsfattarna vill ändra systemet radikalt, måste de också vara medvetna om konsekvenserna.

KALKYLERINGSMODELL FÖR STATSANDELARNA

Kommunförbundets kalkyleringsmodell för statsandelarna är ett kostnadsfritt verktyg som kommunerna kan använda för att uppskatta sin statsandelsfinansiering.

Den är ett viktigt redskap när kommunens budget görs upp. Kalkyleringsmodellen gör det lättare att få en överblick över statsandelen som helhet: samtidigt som man fyller i modellen går man automatiskt igenom alla de olika delområdena i statsandelsfinansieringen.

Den är också behändig när man vill jämföra olika år och kommuner. Modellen kan också användas till scenarieberäkningar och bland annat till att utreda hur ändringar i bestämningsgrunderna för statsandelarna, till exempel förändringar antalet invånare, skulle påverka kommunens statsandel.

Kalkyleringsmodell för statsandelarna är ett kostnadsfritt verktyg.

Kommunernas statsandelsfinansiering 2018									
SAMMANDRAG									
Tabellens flyttökningstyper:									
Kommunerna, fylt i efter gränserna för tillägg									
flyttökningstyperna automatiskt från de olika tilläggstyperna till de olika flyttökningstyperna									
Kommun:	Akka	Välj kommun i nullgardingsmenyn							
Invånarantal 31.12.2016:	16 523	Grossa inkomstskatt							
Statsandelen för kommunal baservice									
Aldersstruktur		10 362 874	3 568 71	Statsandelen bit för bit					
Spårboende		17 891 840	1 051 20						
Övriga kalkylerade kostnader		2 795 000	194 81						
Tilläggsbidrag	-3 379 000	Grosslön	-16 182 231	-1 069 00	"Särskild tabell"				
Minskningar och ökning: statsandels sammanlagd		276 400	16,3						
Utlämnad till följd av antagandet av statsandelssystemet (+/-)		2 581 734	157,20						
Finansdelen för statsandel för kommunal baservice		3	0,00						
Kommunens statsandel för kommunal baservice före utlämnad		23 080 777	1 265,07						
Utlämnad av statsandel på basis av statens förordning (+/-)		8 194 963	500,29						
1. Statsandel för kommunal baservice		14 885 814	864,78	DPMs finansieringsenligt					
2. Statsandelarna för utbildnings- och kulturverksamheten 2017		2 162 367	127,81	inbegripna i statsandelen 2-6					
innehåller									
- kommunens självfinansieringsandel		-258 000	-15,63						
- postfria poster till skolorna, ungdomsarbetsplatser, förskolor, barnskolor, etc.		2 420 367	143,44						
Kommunens statsandelsfinansiering år 2018		16 290 181	912,61	Kommunens statsandelsfinansiering 2018					
				28 114 547 1 661,62					
Härskommunernas övriga		583 752	34,99						
Kommunernas statsandelsfinansiering 2018									
1. Anvisning 2. Sammandrag 3. Aldersstruktur 4. Övriga kalkylerade kostnader 5. Tilläggsbidrag 6. Avdrag och tillägg									

Välj kommun i nullgardingsmenyn

Statsandelen bit för bit

Detaljerade kalkyleringsuppgifter som särskild tabell